

2023/2112(INI)

14.9.2023

NACRT IZVJEŠĆA

o europskoj povijesnoj svijesti
(2023/2112(INI))

Odbor za kulturu i obrazovanje

Izvjestitelj: Niyazi Kizilyürek

SADRŽAJ

	Stranica
PRIJEDLOG REZOLUCIJE EUROPSKOG PARLAMENTA	3
OBRAZLOŽENJE	7

PRIJEDLOG REZOLUCIJE EUROPSKOG PARLAMENTA

o europskoj povijesnoj svijesti (2023/2112(INI))

Europski parlament,

- uzimajući u obzir članak 165. Ugovora o funkcioniranju Europske unije,
 - uzimajući u obzir Rezoluciju o važnosti europskog sjećanja za budućnost Europe od 19. rujna 2019.¹,
 - uzimajući u obzir svoju Rezoluciju od 2. travnja 2009. o europskoj savjesti i totalitarizmu²,
 - uzimajući u obzir Uredbu (EU) 2021/692 Europskog parlamenta i Vijeća od 28. travnja 2021. o uspostavi programa Građani, jednakost, prava i vrijednosti te o stavljanju izvan snage Uredbe (EU) br. 1381/2013 Europskog parlamenta i Vijeća i Uredbe Vijeća (EU) br. 390/2014³,
 - uzimajući u obzir studiju provedenu za Odbor za kulturu i obrazovanje naslovljenu: „Europsko povijesno sjećanje: politike, izazovi i perspektive”⁴,
 - uzimajući u obzir studiju provedenu za svoj Odbor za kulturu i obrazovanje naslovljenu „Europski identitet”⁵,
 - uzimajući u obzir članak 54. Poslovnika,
 - uzimajući u obzir izvješće Odbora za kulturu i obrazovanje (A9-0000/2023),
- A. budući da je europska povijest složena, kontroverzna i obilježena sukobima te ujedno predstavlja i izazov i priliku za europsku integraciju;
- B. budući da se nepravde utemeljene na rodu, uvjerenju i etničkoj pripadnosti već stoljećima provlače kroz europsku povijest, među ostalim u obliku antisemitizma i antiromizma;
- C. budući da se povijest nikada ne smije relativizirati, iskriviti ili krivotvoriti u političke svrhe;

¹ [SL C 171, 6.5.2021., str. 25.](#)

² [SL C 137 E, 27.5.2010., str. 25.](#)

³ [SL L 156, 5.5.2021., str. 1.](#)

⁴ [Studija – „European Historical Memory: Policies, Challenges and Perspectives” \(„Europsko povijesno sjećanje: politike, izazovi i perspektive”\) \(drugo izdanje\), Europski parlament, Glavna uprava za unutarnju politiku, Resorni odjel B - Strukturna i kohezijska politika, travanj 2015.](#)

⁵ [Studija – „European Identity” \(Europski identitet\), Europski parlament, Glavna uprava za unutarnju politiku Unije, Resorni odjel B – Strukturna i kohezijska politika, travanj 2017.](#)

- D. budući da povijesno negiranje predstavlja veliku prijetnju koja raspiruje nepovjerenje i sukobe između naroda i nacija te potkopava napore za poticanje povijesne pravde i pomirenja;
- E. budući da su za suočavanje s prošlošću potrebni apsolutna nepristranost, objektivnost i odmak, kako u povijesnom istraživanju, tako i u politici;
- F. budući da povijesno pamćenje uključuje određen stupanj subjektivnosti, s obzirom na to da odabir onoga čega ćemo se sjećati i načina na koji se tumači prošlost nužno uključuje vrijednosne prosudbe;
- G. budući da, iako postoje „povijesne činjenice” koje se temelje na profesionalnom povijesnom radu, ne postoji monolitna, neosporna i sveprisutna „povijesna istina” koju određena skupina ili država može monopolizirati i prisvojiti isključivo za sebe;
- H. budući da je izgradnja prekogranične kritičke povijesne svijesti s pomoću obrazovnih i drugih sredstava ključna kako bi se Europljani mogli pomiriti sa svojom prošlošću, sa samopuzdanjem svladavati izazove sadašnjosti i stremiti prema zajedničkoj budućnosti;
- I. budući da se europska povijesna svijest shvaća kao individualna i kolektivna sposobnost i vještina razumijevanja, (samo)kritičke procjene i učenja na temelju povijesti, kojom se olakšava priznavanje neraskidive povezanosti i međuovisnosti prošlosti, sadašnjosti i budućnosti;

Suočavanje s europskom (tamnom) prošlošću – rizik i prilika

1. uviđa da raznoliki i često proturječni povijesni narativi europskih nacija i država otežavaju svaki pokušaj pristupanja povijesti s nadnacionalne političke razine i čine ga potencijalno opasnim te da su pokušaji reguliranja načina obilježavanja i tumačenja prošlosti uvijek izazovni;
2. naglašava potencijal načela povijesti kao učiteljice života (*historia magistra vitae*) i smatra da su naročito mračni elementi europske povijesti, uključujući totalitarizam, rasizam, džingoizam i kolonijalizam, ne samo snažan podsjetnik na pogreške iz prošlosti koje se ne smiju ponoviti, već i poziv na zajednički rad na stvaranju demokratskih i uključivih društava u Uniji i svijetu;
3. smatra da je odgovorno i kritičko postupanje s poviješću, utemeljeno na dokazima, nužan preduvjet za javne politike svih demokratskih tijela, kako bi se sadašnje i buduće generacije osvijestilo o povijesnim postignućima, ali i aberacijama, kako bi se osnažio javni narativ koji karakterizira samorefleksija te potaknulo razumijevanje i pomirenje unutar određenih društvenih skupina, nacija i država, ali i među njima;

Politike prošlosti u Europskoj uniji – kritička procjena

4. naglašava potrebu za iskrenom procjenom „politike prošlosti” EU-a kojom je EU nastojao dati legitimitet europskom projektu i ojačati europski osjećaj pripadnosti, jednako uvažavajući postignuća i postojeće nedostatke;

5. prima na znanje niz prošlih i sadašnjih inicijativa na europskoj razini kojima je cilj potaknuti zajedničko europsko povijesno sjećanje, uključujući Dan sjećanja na holokaust, Europski dan sjećanja na žrtve svih totalitarnih i autoritarnih režima, uspostavu posebnog potprograma sjećanja u okviru bivšeg programa Europa za građane i aktualnog programa Građanstvo, jednakost, prava i vrijednosti (CERV) te razne rezolucije Parlamenta, kao što je ona od 19. rujna 2019. o važnosti europskog sjećanja za budućnost Europe;
6. izražava zabrinutost zbog toga što i dalje postoji nevidljivo natjecanje i djelomična neusklađenost između različitih okvira i kultura sjećanja u Uniji, posebno između zapadne i istočne Europe;
7. uviđa da nastojanja Unije da o sebi ispriča priču *ex negativo*, pri čemu strahote prošlosti, a posebno nacionalnog socijalizma i staljinizma prikazuje kao „negativne temeljne mitove”, pružaju snažan osjećaj svrhe za europski projekt, no ona nose i rizik od njegovanja teleološkog i pojednostavljenog crno-bijelog poimanja povijesti, što potencijalno otežava potpuno informirano razumijevanje europske složene prošlosti i smanjuje nastojanja za osporavanjem stereotipa i nedodirljivih nacionalnih povijesnih narativa;

Prema informiranoj povijesnoj svijesti u Europi

8. svjestan je da je za nastanak (samo)kritične europske povijesne svijesti potrebno šire i sveobuhvatnije razumijevanje europske povijesti, koje je prije svega moguće postići širenjem fokusa postojećih inicijativa europskog sjećanja;
9. naglašava da je važno odmaknuti se od europske „kulture sjećanja” koja je uglavnom orijentirana pristupom odozgo prema dolje i koja se bavi definiranjem onoga čega bi se Europljani trebali sjećati prema „kulturi sjećanja” koju pokreću građani i koja je orijentirana pristupom odozdo prema gore te se temelji na zajedničkim europskim načelima i vrijednostima, s naglaskom na razvoju sposobnosti za kritičko tumačenje prošlosti na nacionalnoj i europskoj razini;
10. uviđa da je od ključne važnosti odabrati pristup prošlosti Europe kojemu su u središtu temeljne europske vrijednosti kao što su humanizam, tolerancija, demokracija i vladavina prava, kao i pokrenuti otvorenu raspravu kojom se omogućuje ispravljanje problematičnih elemenata nacionalnih povijesti i osigurava uzajamno razumijevanje i pomirenje unutar i između europskih nacija;
11. poziva države članice da revidiraju postojeće kurikulume i metodologije poučavanja kako bi se pozornost s nacionalne preusmjerila na europsku i globalnu povijest te kako bi se stavio veći naglasak na nadnacionalno povijesno sjećanje, posebno omogućavanjem višestrukih tumačenja istog povijesnog razdoblja i događaja te poticanjem odgovarajućih stilova poučavanja kojima je cilj potaknuti promišljanje i raspravu, a ne samo izvršiti prijenos znanja i koji su vođeni općim ciljem da učenici uče „kako razmišljati”, a ne „što razmišljati”;
12. poziva države članice da osiguraju prilagođenu edukaciju nastavnika (povijesti) kojim se nastavnicima omogućuje da shvate transnacionalne aspekte povijesti, da usvoje

odgovarajuću didaktiku i načela modernog poučavanja i kojim se prvenstveno nastoji formirati samosvjesne mlade osobe;

13. poziva Komisiju i države članice da ojačaju alate koji su trenutačno dostupni na europskoj razini kako bi se potaknula (samo)kritična europska povijesna svijest, posebno program Erasmus+, kojim se podupiru mobilnost i međukulturno učenje kao ključni alati za bolje razumijevanje drugih kultura i nacija, te program CERV, kojim se pruža potpora transnacionalnim projektima povijesnog sjećanja i promiče građanski angažman;
14. zahtijeva da europske institucije, države članice, obrazovne ustanove i akteri civilnog društva ulože više napora kako bi se suzdržali od svakog pokušaja instrumentalizacije povijesti u političke svrhe i borili protiv povijesnog poricanja u Europskoj uniji i izvan nje;

Perspektiva: nasljeđe prošlosti i budućnost EU-a

15. zalaže se za ideal „kulture sjećanja” i povijesne svijesti koja se temelji na zajedničkim europskim vrijednostima i praksama u pristupu prošlosti, istodobno izbjegavajući svako nepotrebno izjednačavanje ili pojednostavljivanje povijesti;
16. izražava nadu u to da bi se iz kritičkog samosvjesnog promišljanja povijesti i povijesne odgovornosti na nacionalnoj razini mogao izroditi istinski europski promišljeni narativ o prošlosti kontinenta, za potrebe kojeg se povijest ne zloupotrebljava u političke svrhe;
17. predviđa da nacionalna kolektivna sjećanja u konačnici mogu doprinosti europskoj javnoj sferi i postati njezinim dijelom, pri čemu se nacionalne kulture sjećanja međusobno nadopunjuju, a ne natječu, te bavljenje poviješću postaje pitanje građanskog, a ne političkog djelovanja;

o

o o

18. nalaže svojoj predsjednici da ovu Rezoluciju proslijedi Vijeću i Komisiji.

OBRAZLOŽENJE

Stvarna vrijednost „povijesne svijesti” proizlazi iz temeljne pretpostavke da znanje o povijesti nije samo po sebi vrijednost, već i temelj našeg razumijevanja sadašnjosti te da nas dodatno usmjerava u našim pokušajima da oblikujemo budućnost.

Naime, povijesna svijest pomaže nam u tumačenju prošlosti, ali nam pomaže i u razumijevanju onoga tko smo, gdje smo smješteni u vremenu i razumijevanju činjenice da smo sudionici u nastavku priče koja će u konačnici i sama postati dio povijesti. Drugim riječima, povijesna svijest ne samo da pomaže u razvoju osjetljivosti prema prošlosti i u njezinu razumijevanju, već i povećava samosvijest nas Europljana u povijesnom kontekstu.

Međutim, kritička revizija prošlosti ne bi trebala biti ograničena na isticanje žrtava autoritarnih i totalitarnih režima; njome bi se ponovno trebalo proučiti sve tamne strane europske povijesti, uključujući kolonijalizam, rasizam, kršenja ljudskih prava i rodno uvjetovane povijesne nepravde.

Imajući to na umu, ovo izvješće Europskog parlamenta o europskoj povijesnoj svijesti sastoji se od četiri dijela:

- U prvom dijelu (*Suočavanje s europskom (tamnom) prošlošću - rizik i prilika*) prepoznaje se važnost odgovornog i kritičkog postupanja s poviješću kao *sine qua non*, odnosno unutarnja potreba za učenjem iz naše prošlosti.
- U drugom dijelu (*Politike prošlosti u Europskoj uniji – kritička procjena*) ističe se opasnost od njegovanja teleološkog i pojednostavljenog povijesnog narativa u kojem strahote prošlosti služe kao „negativni temeljni mitovi” za europsku integraciju.
- U trećem dijelu (*Prema informiranoj povijesnoj svijesti u Europi*) riječ je o dobro informiranoj povijesnoj svijesti u Europi i navode se mogući načini za postizanje tog cilja.
- U četvrtom i posljednjem dijelu (*Perspektiva: nasljeđe prošlosti i budućnost EU-a*) riječ je o ideji nove „kulture sjećanja” kojom se potiče povijesna svijest koja se temelji na zajedničkim europskim vrijednostima i praksama.

1. Suočavanje s europskom (tamnom) prošlošću - rizik i prilika

Kao što je Jacques Delors u nekoliko navrata ispravno istaknuo, europski građani „ne mogu se zaljubiti u jedinstveno tržište” (1989.).¹ Kako bi se razvio osjećaj zajedničke pripadnosti, nužno je raditi na kolektivnom pamćenju jer je ono središnji aspekt stvaranja i jačanja grupnog identiteta.

Međutim, ne postoji jedinstveno europsko kolektivno sjećanje. Sjećanja nacija i naroda koji čine EU puna su ratova, sukoba i sporova. Za stvaranje kolektivnog sjećanja moramo uroniti u

¹ Delors, Jacques (1989.). *Izjava o glavnim crtama politike Komisije koju je predsjednik Komisije Jacques Delors predstavio Europskom parlamentu i odgovor na parlamentarnu raspravu koja je uslijedila*. Luksemburg: Ured za službene publikacije Europskih zajednica (Bilten Europskih zajednica; Dodatak 1/89), str. 6.

tzv. proces *Vergangenheitsbewältigung* („prihvatanje prošlosti/rad na prošlosti”), posebno kako bi se prošlosti pristupilo na kritičan i smislen način, kako na razini država članica, tako i na razini EU-a.

2. Politika prošlosti u Europskoj uniji – kritička procjena

Povijesno gledano, Europu ne bismo trebali smatrati homogenim civilizacijskim i geopolitičkim prostorom. Ova vrsta percepcije prošlosti, kao što je to primijetio Norbert Elias već 1939., temelji se na tradiciji orijentalizma, kolonijalizma i antikomunizma.² Krajnji cilj europskih politika sjećanja nije razviti imaginaran osjećaj zajedničke prošlosti, već imati jasne smjernice o budućnosti EU-a i osnažiti zajednički osjećaj pripadnosti Europi.

Giorgio Agamben u pravu je kad kaže da ako ideja Europe ima ikakvo značenje, onda je ono upravo činjenica da Europljani, za razliku od Azijaca i Amerikanaca, „mogu pristupiti svojoj istini tek nakon što se suoče s prošlošću, tek nakon što s njom izravnavaju račune”.³

Kao što je Herman Van Rompuy, predsjednik Europskog vijeća, izjavio 2013.: „U Europi ponekad zanemarujemo važnost nedavne povijesti; način na koji nas stanovnici nekih dijelova svijeta vide.”⁴ Dvije studije koje je naručio Odbor za kulturu i obrazovanje Europskog parlamenta naslovljene „Europsko povijesno sjećanje: politike, izazovi i perspektive” i „Europski identitet”,⁵ na temelju kojih je i sastavljeno ovo izvješće, jasno pokazuju da, iako se o prošlosti često priča u službenim obraćanjima EU-a, o „teškim događajima iz prošlosti” na europskoj razini nema toliko govora.

Činjenica je da Europska unija ponekad nastoji zanemariti sjećanja na okrutnost europskog kolonijalizma i imperijalizma radi promicanja gospodarske suradnje i interesa. Iznimno je važno izbjeći takav selektivni pristup prošlosti, kao i usuditi se suprotstaviti mnogim neugodnim elementima naše povijesti.

Međutim, također je činjenica da je EU uložio svjesne napore kako bi se suočio s teškom prošlošću Europe; uključen je u radove posvećene sjećanju i izdvaja znatna sredstva za postizanje tog cilja.

3. Ususret informiranoj povijesnoj svijesti u Europi

Moramo izbjeći izgradnju europskog kolektivnog sjećanja isključivo na negativnim temeljnim mitovima jer to otežava kritičko preispitivanje prošlosti.

Europska unija zajednica je sudbine (*Schicksalsgemeinschaft*) i trebalo bi je tumačiti kao takvu, a ne kao zajednicu jednog kolektivnog sjećanja. To je način na koji treba vidjeti „povijesno putovanje” Europljana.

² Vidjeti Elias, Norbert (1939.). *Über den Prozeß der Zivilisation (2 vols.)*. Basel: Verlag Haus zum Falken.

³ Agamben, Giorgio (2019. [1942.]). *Creation and Anarchy: the Work of Art and the Religion of Capitalism (Stvaralaštvo i anarhija: umjetničko djelo i religija kapitalizma) (preveo Adam Kotsko)*. Stanford, CA: Stanford University Press, str. 8.

⁴ Van Rompuy, Herman (2013.). *“Europe in the World” (Europa u svijetu). Predavanje predsjednika Europskog vijeća Hermana von Rompuya na Sveučilištu Regent’s u Londonu (EUCO 189/13)*, str. 6.

⁵ Prutsch, Markus J. (2015. [2. izdanje]). *Europsko povijesno sjećanje: politike, izazovi i perspektive*. Bruxelles: Europski parlament, Glavna uprava za unutrašnju politiku Unije; Prutsch, Markus J. (2017.). *Europski identitet*. Bruxelles: Europski parlament, Glavna uprava za unutrašnju politiku Unije.

Povijesna svijest je važna jer je odgovarajući alat koji nam pomaže u osmišljavanju načina na koji shvaćamo povijest i na koji se s njom povezujemo; pomaže nam u prepoznavanju povijesnosti naših okolnosti. Drugim riječima, pomaže u razvoju sposobnosti tumačenja i prepoznavanja prošlosti u obliku povijesti. Povijesna svijest povećava sposobnost korištenja iskustava i razumijevanja suvremenih situacija i identifikacija.⁶ „Povijest” nije zbroj prošlih činjenica, već smisao nastao na temelju konceptualizacije i obrade činjenica. Moglo bi se reći da je povijest „znanje o samome sebi”.

4. Perspektiva: nasljeđe prošlosti i budućnost EU-a

Rad na sjećanju na razini EU-a ne smije se koristiti kao oblik meke sile za izražavanje političkih stajališta ili obranu političkih interesa. Razmišljanje o povijesti oblik je orijentacije u odnosu na sadašnjost i budućnost⁷. Stoga bi glavna svrha podučavanja povijesti trebala biti stvaranje povijesne svijesti kao kolektivne i individualne sposobnosti.

Sve u svemu, izvješće se zalaže za ideal „kulture sjećanja” i povijesne svijesti koja se temelji na zajedničkim europskim vrijednostima i praksama u pristupu prošlosti, istodobno izbjegavajući svako pojednostavljivanje povijesti.

⁶ Popa, Nathalie (2023.). “How Meaning Making Cultivates Historical Consciousness: Identifying a Learning Trajectory and Pedagogical Guidelines to Promote It”. (Kako se stvaranjem značenja kultivira povijesna svijest: utvrđivanje faza učenja i pedagoških smjernica za promicanje povijesne svijesti”. Iz: *The Social Studies* (Studije društva) 114:4, str. 139. – 159., ovdje str. 142f.

⁷ Nordgren, Kenneth (2019.). “Boundaries of Historical Consciousness: a Western Cultural Achievement or an Anthropological Universal” (Granice povijesne svijesti: zapadno kulturno postignuće ili antropološki univerzalni cilj). Iz: *Journal of Curriculum Studies* 51:6, str. 779. – 797., ovdje str. 791.